

NRKs ordliste på funksjonshemmetfeltet

Mange journalister synes det er vanskelig å lage journalistikk på funksjonshemmetfeltet. Noen ord som tidligere ble brukt, oppleves i dag som nedsettende og stigmatiserende, og ulike grupper ser ulikt på ord og uttrykk. Ord som noen opplever som problematiske, synes andre er helt nøytrale. Dette har vi forsøkt å ta hensyn til, og noen steder er dette kommentert i teksten under oppslagsordet.

Dette er derfor et forsøk på å gi råd og hjelp på veien, slik at det ikke skal være språket som hindrer oss i å dekke dette viktige feltet.

NRKs ordliste på funksjonshemmetfeltet er en samling av råd, ikke en fasit. Språket er alltid i endring, og språkråd må stadig oppdateres. Slik er også denne ordlisten hele tiden i forandring.

Vi har valgt å dele inn rådene våre i fargekoder. Rød overskrift: ordet bør ikke brukes. Gul overskrift: vær varsom når du bruker dette ordet, sett det gjerne i en sammenheng. Grønn overskrift: ordet eller betegnelsen er i vanlig bruk. I tillegg til trafikklyskodene har vi tatt med noen ord og betegnelser som har fått brun overskrift. Disse er historiske ord/begreper, som har gått ut av språket, men som likevel kan være nyttig å ha med i en slik liste.

Det er likevel viktig å merke seg at en del ord og uttrykk som for lengst har gått ut av vanlig, norsk språkbruk, lever godt i rettsvesenet og i juridisk litteratur. Et eksempel på det er "åndssvak" eller "varig svekkede sjelsevner". Tenk deg godt om når du kommer over slike ord og uttrykk innenfor jussen, og prøv heller å forklare hva dette faktisk betyr på et moderne og forståelig språk.

NRKs ordliste på funksjonshemmetfeltet bygger delvis på Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratets arbeid på feltet. Deres ordliste kan du lese mer om på bufdir.no.

Vi håper at denne ordlisten vil være til god hjelp i en travel journalisthverdag.

Dersom det er ord som savnes, eller det er innspill til teksten, ta gjerne kontakt med NRKs språksjef.

Informasjon om fargekodene

Grønn skrift – greie begreper

Gul skrift – vær varsom eller oppmerksom

Rød skrift – bør ikke brukes

Brun skrift – historiske ord/begrep som har gått ut av språket

ABNORM

«Abnorm» ble brukt på 1800-tallet om mennesker man mente var avvikende fra flertallet, sykelige eller hadde misdannelser. Det ble skilt mellom åndelig abnorme og andre abnorme. De åndelig abnorme var gjerne mennesker med utviklingshemming.

AKONDROPLASI

Den vanligste av over 400 undertyper av skjelettdysplasi som kan forårsake kortvoksthet. Mennesker med akondroplasi kjennetegnes av karakteristisk utseende: korte overarmer og lår, stort hode og fremtredende panne, svai i korsryggen og hjulbenthet. Forventet slutt høyde hos voksne er ca. 125 cm hos kvinner og 133 cm hos menn. Antatt 100-150 personer i Norge har diagnosen. Det er vanlig å omtale personer med dette syndromet som kortvokste.

Se også: Dverg, kortvokst.

ALLERGI

Allergi og astma er å oppfatte som en funksjonshemming hvis konsekvensene av allergien eller astmaen er av en slik art at personen ikke får deltatt i samfunnet på lik linje med andre. Dette kan være overømfintlighet av ulike typer og grader. Noen vil også kalle dette for en miljøhemming. Det finnes ingen offisiell definisjon av miljøhemming.

Les mer om miljøhemninger: <http://www.naaf.no/naafs-blader/allergi-i-praksis---fagblad/allergi-praksis-4---2007-om-inneklima-/miljohemming.-en-skjult-funksjonshemming/>

ASK (Alternativ og supplerende kommunikasjon)

ASK hjelper barn, ungdom eller voksne til å kommunisere effektivt når talespråket ikke strekker til. Noen trenger ASK hele livet, andre mens de utvikler talespråket.

Eksempler på grupper som trenger ASK, kan være: Mennesker med cerebral parese uten lærehemming, men som ikke er i stand til å snakke. Personer med ulike former for sansetap som hørselshemming og synshemming eller en kombinasjon av disse. Barn som forventes å snakke, men har forsinket språkutvikling. Personer som har lært å snakke, men som har artikulasjonsvansker. Mennesker med alvorlig lærehemming og autisme. Personer med Downs syndrom med lærehemming av varierende grad. ASK brukes også ved for eksempel slagpasienter med sterke lammelser.

Eksempler på ASK er Pegasus (kommunikasjonsmaterieell med nettbrett), nettbrett, ulike apper, Sarepta (multimediabasert kommunikasjonsprogram), PCS (Picture Communication Systems) taktile og grafiske symboler og fotografi. Handlinger, væremåter og kroppslige uttrykk som fortolkes og tillegges mening av andre.

Les mer om ASK: <http://www.isaac.no/fagstoff/funksjonelle-hovedgrupper/>

BEVEGELSEHEMMET/BEVEGELSEHEMMING

Mennesker med bevegelsehemninger omfatter personer med nedsatt eller manglende funksjon i ben, armer eller hender. Noen har også bevegelsesvansker grunnet ukontrollerte bevegelser. Vanlige hjelpemidler for bevegelsehemmede er rullestol eller ganghjelpemidler som krykker, stokk eller rullator.

Se også: Forflytningshemmet, teknisk hjelpemiddel, funksjonshemming

BLIND

Å være blind vil si å ha en synshemming. Graden kan variere, men den medfører gjerne problemer med lesing av tekst og/eller orientering i omgivelsene. Rent medisinsk defineres det med at man ikke kan se forskjell på lys og mørke. De fleste blinde ser litt. Det kan derfor gi en bedre forståelse av utfordringer og av situasjonen dersom du beskriver hvordan synshemmingen til intervjuobjektet ditt arter seg, framfor å bare si at vedkommende er blind. Få lever i et "stummende mørke"! Synshemmede er en samlebetegnelse for både blinde og svaksynte.

Se også: Braille, punktskrift, leselist, hvit stokk, førerhund, synshemmet

BLINDEHUND

Blindehund er et ord som ikke blir brukt mer. Bruk heller "førerhund". Det er jo ikke hunden som er blind. Hunden er utdannet til å "føre" en person med synshemminger, derfor er det mer korrekt å bruke betegnelsen "førerhund".

Se også: Førerhund, blind, synshemmet

BLINDESKRIFT

Bør ikke brukes som begrep. Bruk heller "punktskrift". Punktskrift viser direkte til hvordan skrifttypen er bygget opp, nemlig med opphøyde punkter.

Se også: Braille, punktskrift

BPA (Brukerstyrt personlig assistanse)

En ordning der funksjonshemmede kan få praktisk hjelp av assistenter slik at de har større mulighet til å leve et aktivt og mest mulig uavhengig liv. Brukeren, eventuelt med bistand, er selv arbeidsleder for assistenten. Ordningen er rettighetsfestet og beregnet for personer med omfattende bistandsbehov.

Personlig assistanse omfatter hjelp til dagliglivets praktiske gjøremål, både i og utenfor hjemmet. Eksempler kan være hjelp til å kle på seg, gjøre husarbeid, komme seg til skole og arbeidsplass, handle og lage mat, være sammen med venner og familie og å engasjere seg i samfunnet.

BRAILLE

Braille er den internasjonale betegnelsen på punktskrift, som vi vanligvis kaller det på norsk. Braille har fått navn etter opphavsmannen, franskmannen Louis Braille. Han var sjøl blind og i 1825 lanserte han punktskriften, der alle bokstaver, tall og noter uttrykkes ved en kombinasjon av 6 punkter. Punktene er opphøyd og kan føles med fingrene. Skriften er tilpasset de nasjonale alfabetene. Ved hjelp av en lesemaskin, for papir, eller leselist, for dataskjerm, er det mulig å overføre visuell skrift til punktskrift.

Ordet braille må forklares dersom du velger å bruke det. På norsk uttaler man braille /bræil/

Se også: Punktskrift, leselist, blind, synshemmet

BUNDET/LENKET TIL RULLESTOLEN

Å være "bundet/lenket til rullestolen" er uttrykk som bør unngås. Det formidler en holdning om bruk av hjelpemidler som noe tragisk. Bruk heller sitter i rullestol, bruker rullestol, får hjelp av rullestolen, rullestolen er beina hans/hennes.

Se også: Teknisk hjelpemiddel

COCHLEAIMPLANTAT

Cochleaimplantat (CI) er en elektronisk prosessor som opereres inn i øret, og gir døve mulighet til å oppfatte og tolke lyd og tale. CI tilbys hovedsakelig til hørselshemmede som har så store hørselstap at de i liten eller ingen grad oppfatter tale med et vanlig høreapparat. I norsk medisinsk ordbok skrives "cochlea" med k, altså koklea. Imidlertid er den engelske varianten med c mest vanlig i norsk skriftspråk. På norsk uttales dette som /kok-le-a/

Se også: Døv, Hørselshemmet, Høreapparat

DOWNS SYNDROM

Downs syndrom er en samlebetegnelse for kromosomavvik som kan gi utviklingshemming og spesielle ytre særtrekk i ulik grad. Det mest vanlige avviket er trisomi 21. Tidligere brukte man betegnelsen "mongoloid" om personer med Downs syndrom. Når genteknologien gjorde det mulig å finne årsaken til syndromet, ble syndromet oppkalt etter legen som først beskrev det på slutten av 1800 tallet, John Langdon-Down.

Trisomi 21:

Store medisinske leksikon skriver at den vanligste typen av kromosomavvik hos personer med Downs syndrom blir «kalt trisomi 21, ettersom personene har tre eksemplarer av kromosom 21, (i alle kroppens celler) (og) finnes hos 95 %. En mindre bit av den lange armen av kromosom 21 gir det samme sykdomsbildet hos 4 % (translokasjon), mens den siste prosenten har en blanding av celler med ekstra 21-materiale og normale celler (mosaikk)»

Se også: Utviklingshemmet

DVERG

Tidligere ble betegnelsen "dverg" brukt om kortvokste, spesielt om mennesker med diagnosen akondroplasi. I dag anses betegnelsen som svært nedverdiggende og bør unngås å bruke om mennesker.

Uttrykket er forankret i germansk og norrøn mytologi, og lever samtidig godt i eventyr- og fantasy litteraturen.

Se også: Akondroplasi

DØV

Døvhets kan betraktes på minst to måter. Den første er den medisinske betraktningen som har som utgangspunkt at døvhets er bortfall av evnen til å oppfatte lyd. Medfødt døvhets kan være arvelig. Det kan også skyldes sykdommer hos mor i svangerskapet eller sykdom hos barnet. De færreste døve er helt døve, de fleste har en liten eller stor hørselsrest. Hjelpemidler for å oppnå hørsel tas gjerne i bruk. Den andre betraktningmåten er den språklig-kulturelle, der selve hørselstapet ikke er i fokus, men heller tegnspråk og de kulturelle uttrykk som følger av bruken av dette språket, og de møteplassene som skapes. I dette perspektivet er døvhetsen mer som en identitetsmarkør.

Ordet "døvt" brukes ofte som et synonym til dårlig, kjedelig, treigt. Man bør unngå å bruke ordet på den måten.

Døvblitt betegner de som har mistet hørselen i voksen alder – eller etter at talespråket er innlært. Blant døvblitte selv er det diskusjoner om begrepet bør erstattes, da ikke alle som mister hørsel blir helt døve.

Se også: Hørselshemmet, Tegnspråk, Teknisk hjelpemiddel, Høreapparat, Cochleaimplantat, Lyttetekniske hjelpemidler

DØVESPRÅK

«Døvespråk» er et ord som ikke bør brukes. Vi anbefaler heller bruk av «tegnspråk», som er et ikke-stigmatiserende ord som bedre beskriver for språkets kvaliteter.

Se også: Døvt, Hørselshemmet

DØVETOLK

Dette ordet er ikke lenger i bruk. Bruk heller «tegnspråktolk».

Se også: Tegnspråktolk, tegnspråk, døv, hørselshemmet

DØVBLIND

Døvblindhet er kombinert syns- og hørselshemning. De færreste er helt døve eller helt blinde, og få er døvblindfødte, men utvikler døvblindhet gjennom livet, blant annet på grunn av skader eller arvelige tilstander. Døvblinde som tidligere har kunnet se, kommuniserer gjerne med omgivelsene via taktilt tegnspråk, altså tegnspråk som berører kroppen.

Ifølge Foreningen Norges Døvblinde er døvblindhet en spesifikk funksjonshemming som begrenser en persons aktiviteter, og hindrer full deltakelse i samfunnet. Derfor trengs det spesifikke tjenester, tilpasning av omgivelsene og/eller teknologiske hjelpemidler.

DØVSTUM

Døvstum er et historisk begrep som ikke bør benyttes. Det viser til at døve sjelden har en tale som ikke er preget av hørselstapet, ettersom de fleste jo aldri har hørt sin egen eller andres stemme. De aller fleste døve er ikke stumme i ordets betydning. Dessuten er begrepet stigmatiserende i den forstand at det henspiller på at døve ikke kan produsere meningsbærende ytringer, noe som jo er fullt mulig ved tegnspråk.

Se også: Døv, tegnspråk

ERGONOMISK TILRETTELEGGING

Enhver tilpasning mellom det fysiske miljøet og en persons forutsetninger for å utføre sine aktiviteter i hverdagen. Riktig tilrettelegging gir personen mulighet til å handle mest mulig selvstendig og med minst mulig belastning. Det kan være å endre arbeidsmåter og –vaner, gjøre fysiske forandringer i omgivelsene og å benytte hjelpemidler. Ofte er løsningen en kombinasjon av flere typer tilrettelegging.

Eksempler på slik tilrettelegging kan være handikaptalett, ortopediske hjelpemidler, nødvendige rom på samme plan, automatiske døråpnere, lade plass til elektrisk rullestol, spesialtilpasset bil, anatomisk utformet håndtak, tilrettelegging inne i bygninger som belysning, tydelig skilting, høreapparat, regulerbare løsninger som kjøkkenbenk, montering av knagger, hyller og benker i gunstig høyde.

Se også: Funksjonshemmet

EVNEVEIK

Betegnelsen "evneveik" ble brukt fram til 1960-tallet om de menneskene med kognitiv utviklingshemming som fungerte best, i dag det vi vil kalle lettere utviklingshemming.

Gruppen bestod trolig av flere enn de som i dag ville bli definert som utviklingshemmet, slik som personer med lærevansker.

Se også: Utviklingshemming

FORFLYTNINGSHEMMET

"Forflytningshemmet" er et begrep som brukes om en person som har vansker med å forflytte seg. Begrepet brukes oftest om dem som kun kan gå svært korte strekninger, for eksempel på grunn av bevegelseshemming, fatigue og hjerte- eller lungesykdom. Begrepet forbindes sterkt med et medisinsk syn på funksjonshemming og har derfor et snevert bruksområde. Ordet er delvis overlappende med bevegelseshemmet.

FUNKSJONSFRISK

Betegnelsen "funksjonsfrisk" bør ikke brukes. Den insinuerer at nedsatt funksjonsevne er en sykdom, og kan oppleves som støtende. Samtidig er dette et vanskelig ord å finne alternativer til, siden det ikke finnes et etablert synonym. Alternativer kan være å bruke funksjonsdyktig, funksjonsfør eller personer uten funksjonshemming. Det er bedre å prøve å skrive om setningen, slik at du beskriver det saken faktisk gjelder.

FUNKSJONSHEMMET

«Funksjonshemmet» brukes om personer som får sin praktiske livsførsel vesentlig begrenset i møte med samfunnsskapte barrierer. Utformingen av omgivelsene og den konkrete situasjonen avgjør i hvilken grad den enkelte opplever å være funksjonshemmet.

Det er foreslått at man kan skrive "har funksjonsutfordring" som erstatning for "er funksjonshemmet".

FUNKSJONSHEMMENDE FORHOLD

"Funksjonshemmende forhold" eller "funksjonsbegrensende forhold" viser til de forholdene som gir et gap eller misforhold mellom menneskets forutsetninger og de kravene miljøet og samfunnet stiller. Dette gjelder funksjon på områder av vesentlig betydning for å etablere og opprettholde selvstendighet og sosial tilværelse.

FUNKSJONSHEMMING

Funksjonshemming oppstår når det foreligger et gap mellom et individs forutsetninger og omgivelsenes utforming eller krav til funksjon. Funksjonshemming er et forhold eller en situasjon som kan oppstå i individets møte med samfunnet.

Se også: Funksjonshemmet

FUNKSJONSNEDSETTELSE

Funksjonsnedsettelse viser til tap av, skade på eller avvik i en kroppsdel eller i en av kroppens psykologiske, fysiologiske eller biologiske funksjoner.

Dette kan eksempelvis dreie seg om nedsatt bevegelses-, syns- eller hørselsfunksjon, nedsatt kognitiv funksjon eller ulike funksjonsnedsettelse pga. allergi, hjerte- eller lungesykdommer.

Begrepet funksjonsnedsettelse er synonymt med nedsatt funksjonsevne eller redusert funksjonsevne, og vil sannsynligvis erstatte begrepet "nedsatt funksjonsevne" i norske lovtekster. Vær oppmerksom på hvordan du bruker begrepet.

Se også: Nedsatt funksjonsevne, funksjonshemming

FØRERHUND

En førerhund har som oppgave å lede svaksynte og blinde utenom hindringer, slik at de kan ferdes så fritt og uhemmet som mulig.

Se også: Blind, Svaksynt, Servicehund

HANDIKAPPET

«Handikappet» ble tidligere brukt ved omtale av mennesker med nedsatt førlighet. Dette er begrep som ikke bør benyttes om personer, siden det blir oppfattet som nedsettende. Ordet blir brukt i ulike sammensetninger som hc-parkering, handikaptalett osv.

Vær varsom med bruken av dette begrepet når du omtaler mennesker. Skriv heller hva som er utfordringen til den gruppen eller de personene du skal fortelle om.

HC-PARKERING

En HC-parkering er en tilrettelagt parkeringsplass for bruk av personer med forflytningsvansker. Parkeringsplassene er noe bredere enn vanlige parkeringsplasser, slik at brukere av rullestol har plass til å komme seg ut og inn av bilen. Bostedskommunen tildeler parkeringstillatelse til brukere av plassene.

Se også: Forflytningshemmet

HEMMA

«Hemma» er en nedsettende betegnelse på det å ha en utviklingshemming eller annen funksjonsnedsettelse. Ordet bør ikke brukes om personer og grupper. Derimot er det greit å bruke begrepet i betydningene "hinder", "legge bånd på", å være "hemmet" i relasjon til noe.

Se også: Funksjonshemmet, Utviklingshemmet

HJELPEMIDDELSENTRAL

Hjelpemiddelsentralen har et overordnet og koordinerende ansvar for hjelpemidler til funksjonshemmede i sitt fylke, og er et ressurs- og kompetansesenter for offentlige instanser og andre som har ansvar for å løse funksjonshemmedes problemer. Hjelpemiddelsentralene er en del av Nav.

Se også: Teknisk hjelpemiddel

HVIT STOKK

Den hvite stokken er et internasjonalt symbol på at en person er synshemmet. Den hvite stokken er et hjelpemiddel for mobilitet og navigasjon, i tillegg til at den viser omverdenen at den som bærer stokken ser dårlig.

Skiltet "Mannen med den hvite stokken" er internasjonalt for synshemming (hvit person med stokk på blå bakgrunn).

Noen land har også ulike fargekoder på stokken, som skal vise omverden om en person for eksempel er døv eller døvblind.

Se også: Teknisk hjelpemiddel

HØREAPPARAT

Høreapparat er en liten elektrisk innretning med mikrofon, batteri, forsterker og en øretelefon som plasseres i eller bak øret for å gi forsterkning av omgivelseslyder til en person som har nedsatt hørsel.

Se også: Hørselshemmet

HØRSELHEMMET/HØRSELSHEMMING

Å være «hørselshemmet» eller å ha en «hørselshemming» betegner en tilstand der en person fullstendig eller delvis ikke oppfatter eller forstår lyder. De fleste hørselshemmede er eldre mennesker. Hørselshemmet brukes som regel som en samlebetegnelse på alle former for hørselstap og inkluderer de som er helt døve, lettere tunghørte osv.

Noen foretrekker å si at de har hørselsutfordringer og ikke hørselshemming.

Se også: Døv, Tegnspråk, Høreapparat, Cochleaimplantat, Lyttetekniske hjelpemidler

INVALID

«Invalid» er en betegnelse som ikke bør brukes. Det er et gammeldags ord som signaliserer at personer med nedsatt funksjonsevne har en lavere verdi enn andre.

KORTVOKST

Kortvoksthet er ingen diagnose, men en beskrivelse av total kroppshøyde. I Norge er grensen for kortvoksthet satt til mindre enn 150 cm for kvinner og 161 cm for menn. Barn som er lavere enn nederste kurve på høydeskjemaet, hører også til denne gruppen. Ca. 3 prosent av befolkningen regnes som kortvokste, og de aller fleste er friske.

Kortvoksthet kan deles i tre hovedgrupper: **Familiær kortvoksthet**, som er den vanligste formen: Foreldre med lav høyde kan få barn med lav sluttøyde. Barna er friske. Det er forskjeller mellom befolkningsgrupper. **Sen modning**: Personer som er kortvokste i barnealder, kommer sent i puberteten, men oppnår en sluttøyde som er normal. **Medisinske årsaker** som manglende ernæring, hormonelle årsaker, lav fødselsvekt, kroniske sykdommer, syndromer og skjelettdysplasier som akondroplasi. Mer info: www.kortvokste.no og www.sunnaas.no/TRS.

Se også: Akondroplasi

LESELIST

Et teknisk hjelpemiddel som overfører elektronisk tekst til punktskrift. Via et eget dataprogram (skjermleser), tolkes tekst på PC, Mac, smarttelefoner og lesebrett og sendes til leselisten.

Se også: blind, synshemmet

LYTTETEKNISKE HJELPEMIDLER

Lyttetekniske hjelpemidler gjør det lettere å høre det som blir sagt for eksempel på TV, i klasserommet eller under samtale. Eksempler er teleslynge, FM-utstyr og IR-anlegg (infrarødt anlegg) som forsterker lyden slik at det skal bli lettere å høre selv om det er et stykke avstand til lydilden. Dette skjer noen ganger ved at lyden via en mikrofon bringes direkte til mottakernes høreapparat, slik at all annen lyd stenges ute. Høytaler kan også være et lytteteknisk hjelpemiddel.

Se også: Døv, Hørselshemmet, Cochleaimplantat, Høreapparat

LÆREVANSKER

«Lærevansker» brukes både om generelle lærevansker og spesifikke lærevansker.

Elever med generelle lærevansker er ofte det vi kaller utviklingshemmet.

Informasjonstjenesten Elevsiden.no sier at spesifikke lærevansker er «sammensatte lærevansker». Med sammensatte lærevansker menes det tilleggsvansker som sosiale og emosjonelle vansker, oppmerksomhetsvansker (ADHD) og språkvansker sammen med generelle lærevansker.

Se også: Spesielle behov

MONGO/MONGOLOID

"Mongol" er et slanguttrykk for «mongoloid», som var en betegnelse på personer med Downs syndrom fra tiden før man visste noe om genteknologi, men så likhetstrekk med personer fra Mongolia. Betegnelsen oppleves i dag svært nedsettende, og bør derfor unngås.

MULTIFUNKSJONSHEMMET/FLERFUNKSJONSHEMMET

Å være multifunksjonshemmet eller flerfunksjonshemmet innebærer å ha flere ulike funksjonsnedsettelse. Begrepet brukes oftest om det å ha både en utviklingshemming og en fysisk funksjonshemming, men det kan også innebære en kombinasjon av ulike funksjonshemminger. De kan være permanente eller midlertidige. Personer som er multifunksjonshemmet har som regel store og sammensatte hjelpebehov.

Les mer om multifunksjonshemming: <http://www.sansetap.no/diagnoser-og-tilstander/kombinerte-sansetap/multifunksjonshemming/>

NEDSATT FUNKSJONSEVNE

Viser til at en eller flere av en persons sanser ikke fungerer maksimalt, for eksempel nedsatt syn eller hørsel. I Norge er begrepet det som tradisjonelt har vært brukt i offentlige dokumenter, for eksempel i Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, om funksjonshemmede. Imidlertid er begrepet omdiskutert, ettersom det så lett forveksles med nedsatt arbeidsevne. Våren 2017 behandler Stortinget forslag til ny felles likestillings- og diskrimineringslov. Der erstattes sannsynligvis uttrykket "nedsatt funksjonsevne" med "funksjonsnedsettelse".

Se også: Funksjonshemmet, funksjonsnedsettelse

PSYKISK UTVIKLINGSHEMMING

Psykisk utviklingshemming er en medisinsk term om utviklingshemming, som blant andre Verdens Helseorganisasjon bruker. Betegnelsen er likevel lite brukt i Norge, og ansees av mange som belastende.

Å ha en utviklingshemming er først og fremst å ha kognitive vansker, ikke være hemmet i den psykiske utviklingen. Utenfor medisinsk bruk, bruker man helst personer med utviklingshemming.

Begrepet ble mye brukt i Norge under HVPU-reformen mellom 1998 og 1995, men er i dag lite brukt av dem som faller innunder betegnelsen og deres nærmeste.

Se også: Utviklingshemming

PSYKISKE LIDELSER

Å ha psykiske lidelser innebærer å ha ulike former for psykososiale/mentale funksjonsnedsettelse. Psykiske lidelser omfatter alt fra enkle fobier og lettere depresjoner og angst til alvorlige sykdommer som schizofreni, paranoia og bipolar lidelse.

PUNKTSKRIFT

Et skriftsystem som brukes av synshemmede som ikke kan lese visuell skrift. Skriften består av opphøyde punkter som kan føles med fingrene. Alle bokstaver, tall og noter uttrykkes ved en kombinasjon av 6 punkter. Punktskriften er tilpasset de nasjonale alfabetene. Punktskrift ble tidligere omtalt som blindeskrift. Den internasjonale betegnelsen er "braille", men på norsk bruker vi punktskrift.

Se også: Braille, blind og hvit stokk

SERVICEHUND

En servicehund er en spesialtrent hund som bistår personer med nedsatt funksjonsevne med praktiske gjøremål.

Se også: Førerhund

SPESIELLE BEHOV

Dersom en person med en vanske eller funksjonsnedsettelse trenger spesiell hjelp eller tilrettelegging kalles dette ofte «spesielle behov». Mange vil si at personen har helt vanlige behov, men nettopp trenger spesiell tilrettelegging eller hjelp.

Se også: Lærevansker, Funksjonsnedsettelse

SVAKSYNT

En svaksynt har så sterkt nedsatt syn at vedkommende har problemer med å lese tekst og/eller orientere seg i omgivelsene.

Se også: Blind, synshemmet, synshemming

SYNSHEMMET/SYNSHEMMING

Synshemming innebærer manglende eller sterkt nedsatt syn. Synshemmet er en samlebetegnelse for både blinde og svaksynte. Å være blind eller svaksynt vil si å ha en synshemming som medfører problemer med lesing av tekst og/eller orientere seg i omgivelsene.

Se også: Blind, svaksynt

SYNSTOLKING

«Synstolking» er beskrivelse av hendelser og bilder vesentlig for en handling (for eksempel i en film) som den synshemmede ikke får med seg på annen måte.

TEGNSPRÅK

Norsk tegnspråk er et selvstendig, fullverdig språk med en egen grammatikk og syntaks som er forskjellig fra norsk bokmål eller nynorsk. Det er et språk helt uavhengig av bruk av stemmen og er ikke basert på norsk talespråk. Tegnspråk utføres først og fremst av håndbevegelser, ansiktsuttrykk og munnstilling hos den som snakker.

Norsk tegnspråk er førstespråk for mange døve. I tillegg brukes språket av døves familiemedlemmer, som for eksempel hørende barn av døve foreldre og andre som har en særlig interesse for språket. Norsk tegnspråk er ulikt andre lands tegnspråk.

Tegnspråkets status har økt de senere årene, særlig med Stortingsmelding 35 (2007-2008), Mål og mening, som slo fast at norsk tegnspråk er en del av den norske kulturarven og må ivaretas av fellesskapet. Dette medførte et vedtak i Stortinget våren 2009 om at norsk tegnspråk skal inn i den allmenne språkloven som ett av fem norske språk (sammen med nynorsk, bokmål, samisk og kvensk). Den loven er ikke kommet ennå.

Se også: Hørselshemming, Døv

TEGNSPRÅKTOLK

En tegnspråktolk tolker fra norsk tale til norsk tegnspråk eller omvendt. En tegnspråktolk hører det som sies og gjengir det på norsk tegnspråk til en som ikke hører. I Tegnspråknytt på NRK er det ikke

tolker som er nyhetsopplere, men døve morsmålsbrukere. Derimot jobber det tegnspråktolker i tolkekanalen NRK Tegnspråk.

TEKNISK HJELPEMIDDEL

Et teknisk hjelpemiddel er en gjenstand eller et fysisk tiltak som skal bidra til å redusere funksjonshemmedes opplevde gap mellom funksjonsevne og samfunnets utforming. Tekniske hjelpemidler kan lånes fra kommunen for en kortere periode. Hvis behovet går over lengre tid, kan man søke NAV Hjelpemiddelsentral om varig utlån.

Eksempler er rullestoler, spesielle sittemøbler og bord med elektrisk regulering, støttehåndtak, optiske hjelpemiddel, varslingsutstyr, nettbrett. Se ellers i <http://www.hjelpemiddeldatabasen.no/>

Se også: Lyttetekniske hjelpemiddel, Hvit stoff, Høreapparat, Servicehund, Førerhund

TUNGHØRT

Folkelig betegnelse på å høre dårlig, eller begynne å høre dårlig. Noen oppfatter begrepet nedsettende, og at det gir assosiasjoner til tungnem og andre lignende betegnelser. Intervjuobjekter kan gjerne bruke denne betegnelsen om seg selv, men som journalist er det kan hende bedre å bruke hører dårlig, nedsatt hørsel eller liknende.

UFØR

Uttrykket "ufør" ble tidligere brukt for å beskrive personer med nedsatt funksjonsevne. Begrepet brukes i dag fortrinnsvis i sammensetninger som gjelder arbeidsevne. For eksempel «medisinsk uførhet», «uførepensjon» og «uføretrygd» og trygd med «ung ufør» -tillegg. Ufør bør ikke brukes som en generell merkelapp på personer med funksjonsnedsettelse.

UNIVERSELL UTFORMING

Med universell utforming menes utforming eller tilrettelegging av fysiske forholdene, inkludert IKT, slik at dette kan brukes av flest mulig. Universell utforming kan for eksempel være trinnfri adkomst til bygninger, transportmidler og teksting av filmer.

UTVIKLINGSHEMMET/UTVIKLINGSHEMMING

Mennesker med utviklingshemming er det foretrukne begrepet om mennesker med den medisinske termen psykisk utviklingshemmet. Vanligst er det å si at en person har en utviklingshemming.

Se også: Downs syndrom, Psykisk utviklingshemming

ÅNDSSVAK

«Åndssvak» ble brukt om mennesker med utviklingshemming frem til 1960-tallet, da det ble erstattet med betegnelsen psykisk utviklingshemming. "

Åndssvak forstås i dag som svært nedsettende. Å ha en utviklingshemming er å ha kognitive vansker, ikke være «svak i ånden».